

וכן מפורש על ידי עזרא, שאפילו נידר ונידב לבדק הבית אין מקבלין מהם.

שנאמר בעזרא בשעה שבנה את בנין המקדש, ורצו הגוים יושבי הארץ לסייע בידם ולהשתתף בבנין, שהשיב להם: "לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלוהינו. ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

הרי שאין מקבלין מהם נדבות לבדק הבית.

א-ת קלבון, הוא מעה קטנה ומועטת, שמוסיפין על מחצית השקל במקרים מסוימים, שיפורטו להלן.

ד. ואלו שחייבין בקלבון: ליום וישראלים, ונרים, ועבדים משוחררים.

אבל לא כהנים ונשים (19) **ועבדים, וקטנים** עד בני עשרים שנה.

כשם שאין ממשכנים אותם, כך לא חייבום בתוספת הקלבון.

וכן השוקל על ידי כהן, שנותן מחצית השקל עבור כהן, או על ידי [עבור] האשה, או על ידי עבד, או על יד קטן — פטור מקלבון.

כיון שכהן אשה ועבד וקטן פטורים מן הקלבון, הרי אף כשתרומתם באה על ידי

אדם שמחויב בקלבון, פטור השוקל, מאחר וניתנו עבור אלו הפטורים.

ועתה מפרשת המשנה מהו האופן שצריך להוסיף בו קלבון:

אם שקל אדם שקל שלם על ידו עבורו ועל ידי ועבור חברו. ששקל מחצית השקל עבורו, ומחצית השקל עבור חברו — **חייב בקלבון אחד**.

לפי שכל יחיד ויחיד, כשמביא את מחצית השקל היה מביאו ב"הכרעה", שהיה מוסיף על משקלו תוספת מועטת, שמא הוא חסר קצת.

ואם נתנו שנים ביחד שקל שלם, היו מוסיפים לו רק "הכרעה" אחת בלבד.

והרי אילו היו מביאים כל אחד בפני עצמו מחצית השקל, היו מוסיפים שתי "הכרעות".

הלכך, אמרו חכמים, שיש לו לשוקל שקל שלם עבורו ועבור חברו להוסיף "קלבון", מעה קטנה, על שקלו, כדי שלא יפסיד ההקדש את ה"הכרעה" השניה [רש"י מנחות קח א].

ורבי מאיר אומר: צריך הוא להוסיף שני קולבנות.

ובשיירי קרבן כתב ליישב דעת ההגהות מרדכי, שהגמרא כאן עומדת על סתירת המשניות גבי קטן אי תובעין אותו לשקול או לא.

וסתירה זו קיימת גם גבי נשים, כי במשנה לעיל קתני שאין תובעין שקלים מנשים ואילו במשנתנו אמרין דאין ממשכנין את הנשים. הא לתבוע תובעין. ובהכרח, דמשנה אחת כתבה דין

מהם, וככהאי גוונא הוי שקל של ציבור. ורק יש דין שאין מקבלין מהם סיוע למקדש מחמת הפסוק של עזרא.

19. במגן אברהם [סימן תרצד סעיף קטן ג] כתב: נשים פטורות ממחצית השקל. והביא מהגהות מרדכי שכתב דנשים חייבות במחצית השקל. ותמה עליו: מגליה הא?

כי רבי מאיר סובר שגם הנותן מחצית השקל לברו ומוסיף עליו "הכרעה", נותן בנוסף לכך גם קלבון.

ומבואר בגמרא שרבי מאיר סובר שהוספת הקלבון היא מעיקר הדין, מן התורה, שכל הנותן מחצית השקל צריך גם להוסיף עליו מעה קטנה, מהטעם שיבואר.

ה. **הנותן סלע** [שהוא שני שקלים חול, או שקל קודש שלם] לשולחני של הקדש, לקיום מצוות השקלים, ונוטל ממנו עודף שקל של חול [שהוא מחצית השקל של קודש].

[אף שבכל מקום בש"ס מבואר שבסלע יש שני שקלים, היינו דוקא שקלי חול. אך שקלי הקודש כפולים היו. ונמצא ש"סלע" חול ו"שקל" קודש שוים הם.

שקל חול שווה מחצית השקל של קודש.

והתנא כאן נקט סלע של חול ושקל של חול. ולכן כשנתן סלע חול למצוות השקלים, קיבל עודף שקל חול, שהוא חצי שקל של קודש].

חייב שני קולבנות. ובגמרא מפרש מה הטעם, ולמאן קתני לה.

ו. **השוקל על ידי** [עבור] **העני**, שנותן להקדש עבור העני, והרי הוא כנותן מתנה לעני. והשוקל **על יד שכינו**, ועל יד **בן עירו** — פטור מלהוסיף קלבון כיון שהוא מזכה את ההקדש על ידי שנותן מתנה עבורם, פטרוהו מקלבון.

אך אם לא נתן בשבילו במתנה אלא רק הליוו, שנתן להקדש עבורם בתורת הלואה, על מנת שהם יחזירו לו — **חייב המלוה** בקלבון, דהוי כמו שנותן העני בעצמו, שהוא חייב בקלבון.

ז. **האחים השותפים** בנכסים שקיבלו בירושה מאביהם, הרי יתכנו שני אופנים בשותפות ז'.

א. חילקו האחים ביניהם את הנכסים שירשו, ולאחר מכן חזרו ונשתתפו באותם הנכסים.

ב. עדיין לא חילקו ביניהם את הירושה והשותפות ביניהם היא מעצם היותם יורשים של אותם הנכסים.

ויש הבדלי דינים בין שני האופנים, כדלהלן:

כשהייבין בקלבון, אם השותפות בין האחים היתה באופן שחילקו את הירושה ואחר כך נשתתפו, הרי דינם כסתם שותפים.

ואם נתנו שני האחים שקל אחד ביחד מהממון המשותף, חייבין הם ליתן קלבון [אחד לתנא קמא, ולרבי מאיר שתי קלבונות].

וכאשר השותפות היא באופן כזה, הרי הם **פטורין ממעשר בהמה**.

שכל הוולדות שנולדו מהבהמות שהם שותפים בהם פטורין מלהפריש מתוכם אחד מכל עשרה בהמות לקרבן מעשר. כדין השותפין, שפטורין ממעשר בהמה.

הנשים ורק אין ממשכנין אותן, היא בדוקא. ולפיכך כתב שנשים חייבות.

שקלי נשים לאו בדוקא אלא אגב קטנים. וסבר המרדכי שמשנה זו, שמשמע ממנה שתובעין את

תובעין את הקטנים. ורק אם שקלו מעצמן מקבלין?!

ומשנינו: **כאן** — במשנה דלעיל, דקתני תובעין את הקטנים, מיירי **כשהביא שתי שערות**, ובא לכלל גדלות, ורק לכלל בן עשרים שנה לא הגיע. ולכן אמרינן שרק אין ממשכנין, אך מכל מקום תובעין אותו ליתן, מדרבנן.

וכאן, במשנתינו, דקתני שכלל אין תובעין אותו, מיירי **דשלא הביא ב' שערות**, והוא קטן ממש.

שנינו במשנתנו: **הנכרי והכותי** ששקלו אין מקבלין מהם.

אמר רבי בא: תיפתר [תתפרש] משנתנו **כמאן דאמר "כותי** — **כנכרי** הוא". לפי שגירותן לא היתה גירות אמת. ולפיכך קתני במשנתנו שאין מקבלין מהם שקלים ואין מקבלים מהם קרבנות חובה, כדין הנכרי.

דאיתפלגון [שהרי נחלקון] תנאים בדין הכותים.

דתנן: **כותי כנכרי** — **דברי רבי**.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: כותי כישראל לכל דבר. דסבירא ליה גרי אמת הם.

ומשנתנו רבי היא. דאילו לרבי שמעון בן גמליאל הסובר שכותים כישראל הם, אמאי אין מקבלין מהם שקלים וקרבנות.

אמר רבי אלעזר: אין צריך להעמיד משנתנו כרבי, אלא משנתנו שפיר רבי שמעון בן גמליאל היא.

ומתניתין מדברת רק **כנכרים**.

וכשהייבין במעשר בהמה, כשעדיין לא חילקו ביניהם את הנכסים שירשו, שאז חייבים הם לעשר את הולדות שנולדו להם בשותפות, כיון שהנכסים הללו נחשבים כאילו הם עדיין ברשות אביהם, ואין האחין נחשבים כשותפים בהם.

הרי הם **פטורין מן הקלבון** אם נתנו ביחד שקל אחד, ואינם חייבין להוסיף אפילו קלבון אחד.

שהיות והנכסים נחשבים כאילו הם של אביהם, הרי זה כאילו נתן האב את השקל עבורם.

ואב הנותן שקל שלם עבור שני בניו פטור מליתן קלבון [רש"י חולין כה ב].

ח. **וכמה הוא קלבון: מעה כסף, דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: הצי מעה כסף.

גמרא:

שנינו במשנתנו: **אעפ"י שאמרו** אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, אבל אם שקלו מקבלין מידם.

ודייקנן: דוקא אם שקלו מעצמן מקבלין, **הא לתבוע** מהם ליתן שקלים **אין תובעין**.

וקשה: דאילו **הכא** במשנה הקודמת **את אמר תובעין!** שהרי מהמשנה הקודמת, דקתני "אין ממשכנין את הקטנים" דייקנן לעיל שרק אין ממשכנין, אך לתובעם תובעין.

ואילו **הכא**, במשנתנו, **את אמר** שאף אין

הא בכותים — לא אמרינן שאין מקבלים מהם, אלא גירי אמת הם ומקבלים מהם.

וסלקא דעתך השתא דלא גרסינן כלל במתניתין "כותים" אלא "נכרים", וכותים אכן דינם כישראל, כיון שגרי אמת הן.

ומקבלים מהגרים קרבנות, שהרי תני כן:

כתיב "אדם כי יקריב מכס". ודרשינן:

"אדם" — לרבות את הגרים.⁽²⁰⁾

"מכס" — להוציא את המומרים.

ואמרינן: מתניתין משנתנו עצמה — פליגא על רבי אלעזר, שביאר את משנתנו שהיא עוסקת רק בנכרים ולא בכותים.

שהרי קתני במשנתנו: אין מקבלין מידם קני זבין וזבות, וקני יולדת.

ואם משנתנו עוסקת רק בנכרים, תיקשי: וכי יש קני זבין וזבות בנכרים?!

והרי אין טומאה וטהרה נוהגת בהם כלל, ואין צורך להשמיענו שאין מקבלים מהם קינים שכאלו.

אלא ודאי, הסיפא של המשנה עוסקת בכותים השומרים טומאה וטהרה, ומביאין קינם למקדש. ובהם משמיעה המשנה שאין מקבלין מהם, היות וחזרו לסורם.

וכי יתכן לומר שרישא האומרת "אם שקלו אין מקבלין" עוסקת רק בנכרים, וסיפא האומרת "אין מקבלין מידם קיני זבים וזבות" עוסקת בכותים?!

ומשינן: אכן כן הוא!

אכן רישא מיירי בנכרים, וסיפא מיירי בכותים.

אמר רבי יוחנן: נכרים שהתנדבו נדבה לבדק הבית:

בתחילה של בנין בית המקדש — אין מקבלים מהן, לא דבר מסוים ומוגדר, שנראה בעיני בבנין, ולא דבר שאינו מסוים, על אף שאינו ניכר בבנין. כי יש לחוש שאינם מכוונים לטובה, אלא כל מטרתם שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם בבניה, והם יעכבו על ידי זה את בנית הבית, כמבואר בפרק קמא דערכין.

ובסוף הבנין, לאחר שכבר נבנה הבית, שאז באה הנדבה רק לחיזוק ותיקון בדק הבית, שאין לחשוש יותר לעיכוב הבניה, מקבלין מהם דבר שאינו מסוים, שאינו ניכר בפני עצמו, אך אין מקבלין מהן דבר מסוים, כי גנאי הוא שיהא מהם דבר מסוים במקדש.

ועוד, שאם יהיה דבר מסוים שלהם במקדש הם מתפאריין בו. מה שאין כן בדבר שאינו מסוים להקבע בבנין, מקבלין מהם, ומוכריין אותו, ומשתמשיין בדמיו.⁽²¹⁾

20. הקשה קרבן העדה: למה לי קרא לרבות את הגוים? הא ודאי אינם גרועים מנכרים, שמקבלין מהם נדרים ונדבות?

ותירץ שדרשה זו באה ללמדנו שעל אף שמומר אינו יכול להביא קרבן, היינו דוקא

ישראל שנעשה מומר. אך גר שנעשה מומר מקבלין ממנו קרבנות. והוא חידוש גדול.

21. והרמב"ם [בהלכות מתנות עניים פרק ח הלכה ח] פירש שבתחילה היינו לכתחילה,

רבי שמעון בן לקיש אמר: בין בתחילה של בנין המקדש ובין בסוף הבנין, לאחר שנבנה, אין מקבלים מחוץ לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים. שזהו כונת הכתוב בספר עזרא [לעיל]: "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו". ואם התנדבו — טעונין גניזה. (22)

ומקשינן: מתניתא פליגי על רבי יוחנן.

דתניא: אין מקבלין מהם [מן הנכרים] הקדש ונדבה לבדק הבית. ומדלא חילקה הברייתא בין תחילה וסוף, ובין דבר המסוים ושאינו מסוים, משמע שלעולם אין מקבלין מהן.

וקשיא לרבי יוחנן, דאמר בסוף מקבלין מהן דבר שאינו מסוים?

ומשנינן: פתח לה, תירץ רבי יוחנן להאי ברייתא, שאמנם אין הבדל בין בתחילה ובין בסוף, ובלבד שהמדובר בדבר המסוים. ובכך מדברת הברייתא.

אך בדבר שאינו מסוים יש הבדל בין בתחילה ובין בסוף.

גופא: רבי שמעון בן לקיש אמר: בין בתחילה ובין בסוף אין מקבלין מהם, לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים.

ומקשינן לריש לקיש: מתניתין דפרק קמא דמסכת ערכין פליגי על רבי שמעון בן לקיש.

דתני התם, אחר המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה האם יש דין "ערכין" בנכרים:

הכל שוין [בין רבי מאיר ובין רבי יהודה] שהן [הנכרים] נודרים, והיינו שאומרים "דמי פלוני עלי", ונידרין, היינו "דמי עצמי עלי".

או שאמרו אחרים עליהם "דמי נכרי זה עלי".

ושמין שוויו של הנכרי כעבד הנמכר בשוק, והמעות הולכין לבדק הבית.

ושמעין מינה דמקבלין מנכרים נדבה לבדק הבית. וקשיא לריש לקיש הסובר שלעולם אין מקבלין מהם נדבה לבדק הבית.

ומשנינן: פתח לה ריש לקיש להך משנה דנכרים נודרים, לאו באומר "דמים עלי לבדק הבית", אלא בנודר עולה, שנכרים נודרין עולות לקרבן, לדעת כולם.

ומקשינן: הניחא רישא דנודרין, דמיירי שנודרים עולה.

אלא סיפא, דקתני שנכרים "נידרין" קשיא: וכי שייך לומר שנכרים "נידרין" עולה?

ומשני: סיפא גם היא מיירי גבי הקדש עולה.

ולבסוף היינו בדיעבד.

והיינו, שלכתחילה אין לוקחין מהן לעולם, בין בתחילת הבנין ובין כשהבית בנוי, אך בדיעבד אם לקחו אין מחזירין.

22. ברמב"ם ובשלחן ערוך מבואר שדוקא לבנין בית המקדש אין מקבלין מהם אך לבנין בית

הכנסת מקבלין מהם אפילו דבר מסוים. וכתב הרמ"א [אורח חיים סימן קנ"ד סעיף י"א] דמישראל מומר שמחלל שבת בפרהסיא או עובד עבודה זרה אין מקבלין ממנו שום דבר לבית הכנסת.

ועיין במשנה ברורה שם סעיף קטן מז מח, דדמי לקרבן, שאין מקבלין ממנו.

והא תנינן ברישא של המשנה בערכין, שנכרים נודרין ונידרין. דאית מאן דאמר נכרים נערכין, שהאומר "ערכו של נכרי זה עלי" הרי זה חייב בתשלומי ערכין. וכן איכא מאן דאמר שנכרים "עורכים", שיכולין לנדור ולומר "ערכי עלי", ולהתחייב בתשלומי ערכין הקצובים בתורה.

וכי תשלומי ערכין לא לבדק הבית אינון [הם] הולכים, והוי דבר המפויב, שהרי בונים מהם את הבית!?

ואם כן קשיא לרבי יוחנן, היאך מקבלין מהם תשלומי ערכין.

אלא בהכרח, היך מנה דאת אמר תמן [אלא התם ברישא גבי ערכין מה יש לך לומר], כיון שהנכרי אין בדעתו להדיא לבדק הבית, אלא לשמים הוא מתכוין, ומאליהן הן באין ונופלין לבדק הבית, מקבלין ממנו, ולא אמר רבי יוחנן שאין מקבלין מהם אלא בתורם ישירות בהדיא לבדק הבית.

כן את אמר אף הכא [כן יש לך לומר אף כאן] לריש לקיש, גבי המתנדב עולה, שהנכרי לשמים [לגבוה] הוא מתכוין, ומאליהן הן באין ומותר הנסכים מאיליו ב-ד הוא נופל לכלי שרת.

וכיון שכן, מקבלין מהם בין לרבי יוחנן, דלא חשיב כהאי גוונא דבר המסוים כיון שהוא עצמו לא נדב דבר המסוים אלא ממילא נתגלגל כן. ואף לריש לקיש,

וכגון שאמר נכרי "הרי עלי עולה". ושמע ישראל את נדרו של הנכרי, ואמר הישראל: מה שאמר זה הנכרי — הריני מקבל עלי להביאו גם כן! והיינו "נידרין" בנכרי, שהרי זה כאילו הנכרי מדירו לישראל, שהרי ע"י נדר הנכרי הוא מתחייב בקרבן עולה. [לפי הגר"א].

ופרכינן לריש לקיש: וכי השתא שהעמדנו את המשנה בנודרין עולה — מי ניחא?

והרי גוי המביא עולה, אם לא הביא עמה מנחת נסכים, ככל קרבן נדבה, שמביא עמו סולת, שמן ויין ל"מנחת נסכים", והביא אחר כך נסכים — מקבלין הימנו.

וכי לא לקניית כלי שרת, הולכים אינון "מותר נסכים" שהביא הגוי לאחר מכן.

וכיון שכן, היאך נכרי מתנדב עולה? הא נמצא שמביא דבר שאינו מסוים, שמוכרים את המותר הזה, וקונים במעות כלי שרת.⁽²³⁾

והא אמרת שאין מקבלין מהנכרים נדבה לבדק הבית.

התיב רבי יוסי בר רבי בון כדי לתרץ את הקושיה מהמשנה על ריש לקיש:

והרי קושיא זו קשה אף לרבי יוחנן, שהעמיד המשנה בערכין דנודרין ונידרין באומר "דמים עלי", ומקבלין הימנו משום דהוי דבר שאינו מסוים. שהיאך יפרש משנתינו שנכרים מביאין עולות ושלמים.

פרק ח הלכה ח] שכתב "היה דבר מסוים כגון קורה או אבן". ומשמע שנקט דדוקא כשנודב את החפץ עצמו הוי "דבר מסוים" שאין מקבלין ממנו.

23. מבואר בגמרא שאף אם מביא הנכרי מעות וקונים במעותיו כלי חשיב גם כן "דבר שאינו מסוים".

וכן מבואר ברמב"ם [הלכות מתנות עניים